

ԳԼՈՒԽ 15. ԷՆԵՐԳԵՏԻԿԱ

15.1. ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

15.1.1 Համակարգի ընդհանուր նկարագիրը.

Էներգետիկան ունի ռազմավարական նշանակություն երկրի անկախության, անվտանգության և տնտեսության կայուն զարգացման համար: Էներգետիկ համակարգը դիտվում է որպես տնտեսության զարգացման համար անհրաժեշտ ենթակառուցվածքի հիմնական մասերից մեկը: Այդ իսկ պատճառով Էներգետիկայի զարգացումը կարևորվում է ինչպես Հայաստանի Հանրապետության արդյունաբերության, տրանսպորտի և սոցիալ-տնտեսական զարգացման, այնպես էլ ՀՀ կառավարության որդեգրած Կայուն զարգացման ծրագրի իրականացման համար:

Էներգետիկայի բնագավառում իրականացվող քաղաքականության հիմնահարցերից մեկը հանդիսանում է ժամանակակից էներգետիկ սարքավորումների կիրառմամբ ապահովել ցածր գներով հուսալի էներգամատակարարում՝ բոլոր սպառողների արմատական կարիքները բավարարելու համար, միևնույն ժամանակ խթանելով երկրում էներգախնայողությունը:

Վերջին տարիների տնտեսական ճգնաժամից հետո Հայաստանի տնտեսությունը թևակոխել է մի փուլ, երբ նրա էներգահամակարգը դարձյալ կրում է պետության սոցիալական քաղաքականությունն իրականացնող անմիջական գործիքի դերը և սահմանափակում է մասնավոր սեփականատերերին պատկանող ընկերությունների ջանքերը՝ շահույթ ստանալու և զարգացման համար ներդրումներ գրավելու ուղղությամբ:

Էներգահամակարգն իր մեջ ներառում է էլեկտրաէներգետիկական, գազամատակարարման և ջերմամատակարարման համակարգերը: Այն ընդգրկում է շուրջ 3200 ՄՎտ ընդհանուր հզորությամբ էլեկտրակայաններ, շուրջ 35000 կմ ընդհանուր երկարությամբ տարբեր լարման էլեկտրահաղորդման գծեր, ավելի քան 9000 էլեկտրական ենթակայաններ, շուրջ 140 մլն մ³ տարողությամբ գազի ստորգետնյա պահեստարան, 1740 կմ մայրուղային և ավելի քան 11007 կմ բաշխիչ գազատար ցանցեր, 2227 գազակարգավորիչ կետեր ու բազում այլ հանգույցներ, սարքեր ու սարքավորումներ, որոնց զգալի մասը սպառել են իրենց ծառայության ժամկետները կամ գտնվում են ֆիզիկապես և բարոյապես մաշված վիճակում:

Վերջին տարիներին արտադրող հզորությունների, էլեկտրական էներգիայի տեղափոխող, բաշխող ցանցերի սերնդափոխության և արդիականացման համար պետական բյուջեի խողովակներով ներգրավվել են Գերմանական KfW բանկի, Ճապոնիայի միջազգային համագործակցության գործակալության (ՃՄՀԳ), Համաշխարհային բանկի (ՀԲ) միջոցները:

Էներգետիկայի ոլորտում իրականացվող քաղաքականությունը հիմնականում ուղղված լինելով երկրի էներգետիկ անկախության ապահովմանն ու անվտանգության բարձրացմանը, մեծ ուշադրու-

թյուն է ցուցաբերում ՀԱԷԿ-ի անվտանգության բարձրացման միջոցառումներին, նոր ատոմային էներգաբլոկի կառուցմանը և վերականգնվող էներգետիկայի զարգացմանն ուղղված ծրագրերին:

Բնական պաշարների ոլորտում քաղաքականության հիմնական ուղղվածությունը հանդիսանում է ընդերքի պահպանությունը, արդյունավետ օգտագործման ու վերարտադրության ապահովումը և երկրաբանական վերահսկողության իրականացումը:

Հայաստանի Հանրապետությունը հարուստ է մետաղային և ոչ մետաղային օգտակար հանածոների պաշարներով, որոնք նպաստում են հանրապետության տնտեսական զարգացմանը: Հանքավայրերի արդյունավետ շահագործումը սերտորեն կապակցված է ընդերքի շահավետ և նպատակային օգտագործման և շրջակա միջավայրի պահպանության հետ:

Հայաստանի Հանրապետության ընդերքը պետության բացառիկ սեփականությունն է և կարող է տրվել օգտագործման իրավունքով: Սակայն պետությունն առայժմ չունի այդ սեփականության ռացիոնալ շահագործման համար հաստատված տեխնոլոգիական նախագծման նորմեր, հանքավայրերի շահագործման տեխնիկական կանոններ և նորմատիվներ: Դրանց բացակայությունը գործնականում անհնար է դարձնում տվյալ բնագավառում պետությանն ամրագրված խնդիրների իրականացումը, մասնավորապես՝ հանքային հումքի նկատմամբ տնտեսության պահանջների բավարարման նպատակով ընդերքի արդյունավետ, համալիր օգտագործման ու պահպանության, ընդերքն օգտագործելիս շրջակա միջավայրը վնասակար ազդեցություններից պաշտպանության, ինչպես նաև աշխատանքների կատարման անվտանգության ապահովումը:

Ուստի, բնական պաշարների ոլորտում իրականացվող քաղաքականության հիմնահարցերից մեկն էլ ընդերքի պահպանության և օգտագործման բնագավառի օրենսդրական հիմքերի ապահովումն է:

Ստորև ներկայացված է էներգետիկայի և բնական պաշարների ոլորտում բյուջետային ծրագրերի գծով իրականացվող ծառայությունների շրջանակը.

Պետական մարմինների իրավասության ներքո մատուցվող ծառայությունների շրջանակի նկարագրության ամփոփ աղյուսակ

	<u>Ծառայությունների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Շահառուների շրջանակի նկարագրություն</u>	<u>Պետական հատվածի կողմից ծառայության փոխհատուցման ծավալը</u>
1.	Էներգետիկայի և բնական պաշարների բնագավառում պետական քաղաքականության մշակման, ծրագրերի համակարգման և մոնիտորինգի ծրագիր	ՀՀ բոլոր քաղաքացիներ	100%
2.	Էլեկտրաէներգետիկական օբյեկտների կառուցման, վերականգնման և վերանորոգման ծրագիր	ՀՀ բոլոր քաղաքացիներ	32.6%

3.	Վերականգնվող էներգետիկայի ծրագիր	ՀՀ բոլոր քաղաքացիներ	100%
4.	Ռադիոակտիվ թափոնների վնասագերծման ծառայություններ	ՀՀ բոլոր քաղաքացիներ	100%

15.1.2 Վերջին երկու տարիների ոլորտի (համակարգի) զարգացման միտումները

Վերջին տարիներին էներգետիկայի ոլորտում ներդրումային քաղաքականության առումով իրականացվում է պետության մասնակցության կրճատում, ինչը պայմանավորված է որոշ ենթակառույցների մասնավորեցմամբ և օտարերկրյա պետությունների ու միջազգային կազմակերպությունների կողմից տրամադրված ֆինանսական միջոցների, ինչպես նաև սեփական միջոցների ներգրավմամբ:

Օտարերկրյա պետությունների ու միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների կողմից տրամադրված ֆինանսական միջոցների ներգրավումը հիմնականում ուղղված է էլեկտրաէներգետիկական օբյեկտների կառուցմանը, վերականգնմանը և վերանորոգմանը:

Էներգետիկայի ոլորտում իրականացվող ծրագրերի գծով 2009-2011թթ ֆինանսավորումը 2006-2008թթ համեմատ աճել է մի քանի անգամ: Վերջին տարիներին ֆինանսավորման կտրուկ աճը պայմանավորված է այդ տարիներին ծրագրերի հիմնական աշխատանքների իրականացմամբ, որոնց արդյունքում էլ զգալի առաջընթաց է արձանագրվել: Այսպես.

- **Ճապոնիայի կառավարության աջակցությամբ իրականացվող Համակցված շոգեգազային ցիկլով էներգաբլոկի կառուցման ծրագիր (ՃՄՀԳ)**

Համակցված շոգեգազային ցիկլով էլեկտրակայանը շահագործման է հանձնվել 2010թ. ապրիլի 21-ին, տեխնիկական հետևյալ ցուցանիշներով՝ 271,7 ՄՎտ ընդհանուր դրվածքային, 241,9 դրվածքային էլեկտրական և 434,9 ԳՋ/ժ ջերմային հզորություն: Էներգահամակարգում շահագործվող մյուս ջերմային էներգաբլոկների համեմատ, նշված էներգաբլոկում վառելիքի տեսակարար ծախսը շուրջ 2-2,5 անգամ ցածր է, որի շնորհիվ ապահովվում է արտադրանքի ցածր ինքնարժեք: 2010թ. ապրիլից «Երևանի ԶԷԿ» ՓԲԸ-ի նոր էներգաբլոկի շահագործումը տարեկան կտրվածքով էլեկտրաէներգետիկ համակարգում ստեղծում է շուրջ 12,0 մլրդ դրամ հաշվարկային դրական արդյունք, որն էլ հնարավորություն է տվել ծածկել 2010թ. ապրիլի 1-ից գազի սակագների բարձրացման հետևանքով առաջացող տարբերությունը: Արդյունքում էլեկտրական էներգիայի վաճառքի վերջնական սակագները թողնվեցին անփոփոխ:

2011թ ընթացքում «Երևանի ԶԷԿ» ՓԲԸ-ի նոր էներգաբլոկում արտադրվել է մոտ 1685.7 մլն կՎտժ էլեկտրական էներգիա, որը կազմում է համակարգում արտադրված էլեկտրաէներգիայի մոտ 22.7%-ը:

• Ճապոնիայի կառավարության աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրահաղորդման գծերի և բաշխիչ ցանցերի վերականգնման ծրագիր (ՃՄՀԳ)

ՃՄՀԳ-ի փոխառության ներքո «Էլեկտրահաղորդման և բաշխիչ համակարգեր» վարկային ծրագրի շրջանակներում իրականացվել են 110 կՎ ենթակայանների վերականգնման և SCADA/կապի համակարգի առաջին փուլի ներդրման աշխատանքները:

110 կՎ ենթակայանների վերականգնման աշխատանքներն ամբողջությամբ ավարտվել են 2010թ. սեպտեմբերին, որի արդյունքում Հայաստանի էներգահամակարգի 17 առավել խնդրահարույց ենթակայաններում փոխարինվել են հիմնական սարքավորումները:

Փոխարինման արդյունքում աճել է անջատիչների հրաժարման հոսքի պարամետրը՝ 110 կՎ անջատիչների համար՝ 6,93 անգամ, 35 կՎ անջատիչների համար՝ 6,8 անգամ, 10 կՎ անջատիչների համար՝ 5,6 անգամ, 110-35 կՎ բաժանիչի համար՝ մոտ 1,3-1,4 անգամ, որի արդյունքում բարձրացել է ենթակայանների և էներգահամակարգի աշխատանքի հուսալիությունը:

SCADA/կապի համակարգի առաջին փուլի ներդրման աշխատանքներն ավարտվել են 2010թ. հոկտեմբերին, որի արդյունքում ստեղծվել է Հայաստանի էներգահամակարգի կառավարման մեկ ամբողջական համակարգ, այդ թվում՝ համապատասխան կապի, տվյալների և տեղեկատվության հավաքագրման, հաղորդման և պահպանման, էլեկտրաէներգիայի և էներգետիկ ռեսուրսների կառավարման, ինչպես նաև վերահսկման համակարգեր, որը հնարավորություն կստեղծի էներգահամակարգի ավելի հուսալի, արդյունավետ և կայուն աշխատանքի համար:

SCADA/կապի համակարգի առաջին փուլի իրականացման աշխատանքներն ընդգրկել են 220 կՎ լարման 14 ենթակայան և 12 արտադրող կայան: Բոլոր ենթակայանները և կայանները Կենտրոնական Կարգավարական Կենտրոնի (ԿԿԿ) հետ կապվել են բարձրավոլտ էլեկտրահաղորդման գծերի ամպրոպապաշտպան ճոպանի մեջ ներկառուցված 450 կմ ընդհանուր երկարությամբ օպտիկամանրաթելային OPGW մալուխով, 22 կմ ստորգետնյա օպտիկամանրաթելային մալուխով, ինչպես նաև բարձր հաճախականային կապուղիներով, որոնց միջոցով ենթակայաններից և կայաններից տվյալները մեծ արագությամբ և բարձր ճշտությամբ տեղափոխվում են ԿԿԿ:

SCADA/կապի ներդրումից հետո ԿԿԿ-ում սարքավորումների ազդանշանների քանակն ավելացել է 4,1 անգամ կազմելով 1622, չափման ազդանշանների քանակը՝ 18,5 անգամ կազմելով 3589, իսկ ռելեական պաշտպանության և հեռահար կառավարման ազդանշանները ընդհանրապես բացակայում էին և SCADA/կապի ներդրումից հետո դրանք կազմել են համապատասխանաբար 1265 և 194 :

• Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրաէներգիայի տեղափոխման սեկտորի վերակառուցման ծրագիր (KFW)

Գերմանական KfW բանկի վարկային միջոցների հաշվին ավարտվել են «Վանաձոր-2», «Կամո» և «Ալավերդի-2» ենթակայանների վերականգնման աշխատանքները: Գրեթե բոլոր էլեկտրական սարքավորումները, բացի ուժային տրանսֆորմատորներից, փոխարինվել են նոր արևմտաեվրոպական արտադրության սարքավորումներով: Վերակառուցումից հետո նշված ենթակայանները տարածաշրջանում համարվում են ամենաժամանակակից և տեխնիկապես հագեցված բարձրավոլտ ենթակայաններ:

«Ալավերդի-2» ենթակայանի վերակառուցման արդյունքում տնտեսված շուրջ 1,3 մլն եվրո գումարը KfW բանկի և ՀՀ կառավարության համաձայնությամբ նպատակաուղղվել է «Վանաձոր-1» 110 կՎ ենթակայանի բաց բաշխիչ սարքավորման մասնակի վերակառուցմանը, ինչպես նաև «Գյումրի», «Լոռի», «Գուգարք 1, 2», «Նորադուզ», «Լիճք» օդային գծերի վրա տեղադրված արգելափակիչները և զտիչները նորով փոխարինմանը: Ենթակայանի վերականգնման աշխատանքներն ամբողջությամբ ավարտվել են 2010թ. սեպտեմբերին:

Վերականգնումը նպաստել է էներգամատակարարման հուսալիության և անվտանգության բարձրացմանը, նվազեցնելով վթարային անջատումները և չմատակարարվող էլեկտրաէներգիայի քանակները:

Էներգետիկայի ոլորտում իրականացվող ներդրումներն առավելագույնս նպաստում են էներգամատակարարման հուսալիության և անվտանգության բարձրացմանը, ինչպես նաև տեխնիկական և առևտրային կորուստների նվազեցմանը, էլեկտրաէներգիայի մատակարարման անջատումների քանակի կրճատմանը, շահագործման ծախսերի իջեցմանը, ինչն էլ իր հերթին նպաստում է էլեկտրաէներգիայի արտադրման ծավալի ավելացմանը:

Այսպես, 2008-2011թթ ընթացքում էներգահամակարգում համակարգային վթարներ չեն արձանագրվել, իսկ նախորդ երկու տարիների համեմատ նվազել են վթարները՝ մոտ 2,7 անգամ կամ 63,1%-ով և խախտումները՝ մոտ 1.02 անգամ կամ 2,4% -ով:

2011 թվականի ընթացքում հարապետությունում արտադրվել է 7,4 մլրդ կՎտժ էլեկտրաէներգիա, որը 933 մլն կՎտժ-ով կամ 14,5 %-ով գերազանցում է նախորդ տարվա ցուցանիշը:

2011 թվականին էլեկտրաէներգիայի արտահանման ծավալը կազմել է 1,36 մլրդ կՎտժ, որը 295 մլն կՎտժ-ով, կամ 28 %-ով ավելի է նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ:

2011 թվականին ներքին շուկայում սպառվել է 5.8 մլրդ կՎտժ էլեկտրաէներգիա, որը 504 մլն կՎտժ-ով կամ 10 %-ով ավելի է 2010 թվականի համեմատ:

Համաշխարհային բանկի կողմից իրականացվող Վերականգնվող Էներգետիկայի Ծրագրի (ՎԷԾ) իրագործման արդյունքում վարկավորվել է շուրջ 26 նոր ՓՀԷԿ-ների շինարարություն՝ գումարային մոտ 42 ՄՎտ տեղակայված նոր հզորություններով:

• **Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Երկրաջերմային էներգիայի դրամաշնորհային ծրագրի** շրջանակներում իրականացվել են.

- **«Երկրաբանական դաշտային հետախուզական աշխատանքներ, Գրիծոր և Քարքար երկրաջերմային տեղանքների մագնիսաթելուրային զոնդավորում»**

Ըստ նախագծի տեխնիկական առաջադրանքի նախատեսված էր Քարքար և Գրիծոր երկու պոտենցիալ տեղամասերում անցկացնել երեք հիմնական տիպի հետազոտություններ:

1. Իրականացվել է երկրաբանական դաշտային նախնական հետախուզություն:

2. Իրականացվել է նմուշառում բոլոր աղբյուրներից և մակերևութային ջրերից և անալիզ՝ ջրերը երկրաքիմիական առումով բնութագրելու համար:

3. Իրականացվել է մագնիսա-թելուրային հետազոտություններ Գրիծոր, Քարքար պոտենցիալ երկրաջերմային տեղանքների համար և այլն:

Տեխնիկական առաջադրանքին հավելյալ օգտագործվել են նաև 4 երկրաջերմաչափերի ջերմաստիճանների հաշվարկները, ստեղծվել է ԱՏՀ տվյալների բազա և անցկացվել է MT/TEM տվյալների մշակում ու վերծանում:

- **«ՄԹ արդյունքների մեկնաբանում»**

Խորքային ջերմության հեռանկարայնության վերաբերյալ Գրիծոր և Քարքար տեղամասերում և նրանց հարակից տեղամասերում նախկինում, ինչպես նաև «ԳԵՈՌԻՍԿ» գիտահետազոտական ընկերության կողմից 2009թ. կատարած երկրաբանական, երկրաքիմիական, երկրաֆիզիկական (ՄԹ և ԱԷՍ) ուսումնասիրությունների արդյունքների վերլուծությունը հանգեցրել է այն եզրակացության, որ նշված ուսումնասիրությունների պայմանական գնահատականների գումարային արդյունքում, որպես 3D սեյսմիկ աշխատանքների իրականացման հեռանկարային տարածք առաջարկվում է Քարքար տեղամասը:

- **«Եռաչափ մագնիսաթելուրային – ՄԹ ուսումնասիրություն, գրավիմետրական հետազոտություն և հողից արտազատված գազերի (CO₂) ուսումնասիրություն Քարքարի տեղանքում և հարակից տարածքներում»**

Սույն Առաջադրանքի հիմնական նպատակն է իրականացնել եռաչափ ՄԹ ուսումնասիրություն, գրավիմետրական հետազոտություն և հողից արտազատված գազերի ուսումնասիրություն՝ ընտրված հեռանկարային Քարքարի երկրաջերմային տեղանքում:

2011 թվականին իրականացվել է եռաչափ ՄԹ ուսումնասիրություն Քարքարի գեոթերմալ տեղանքում և հարակից տարածքներում, տարածքային եռաչափ ՄԹ ուսումնասիրություն նվազագույնը 300x300մ ցանցով, 12 կմ² տարածքի վրա երկու ընտրված տեղանքներում: Խորհրդատուն իրականացրել է նաև մանրամասն գրավիմետրական հետազոտություն Քարքարի գեոթերմալ տեղանքում և հարակից տարածքներում և գրավիմետրական հետազոտություն 25 կմ² մակերես ունեցող

տեղամասում: Ընտրված տարածքում իրականացվել է ծանրաչափական հետազոտությունների առնվազն 15 միաժամանակյա պրոֆիլներ 500 մ միջակայքով: Քարքար գեոթերմալ տեղանքում և հարակից տարածքներում անցկացվել է գազի արտազատումների հետազոտություն:

Իրականացրել է գազի արտազատումների տարածքային հանույթ առավելագույնը 500մ միջակայքով՝ ուրվագծված տեղամասի 25 կմ² մակերեսով տարածության վրա, հողի մակերևույթից և ջրային տարածքներից ածխաթթու գազի արտանետումները չափելու համար:

- «Շռաչափ սեյսմիկ ՄԹ ուսումնասիրության արդյունքների անկախ մեկնաբանում

Սույն Առաջադրանքի հիմնական նպատակն է իրականացնել Քարքարի երկրաջերմային տեղանքում ծրագրի նախորդ փուլերի ընթացքում իրականացված ուսումնասիրությունների արդյունքների ամբողջական մեկնաբանություն, որը հնարավորություն կընձեռնի տվյալ երկրաջերմային տարածքում բացահայտել այն վայրը, որտեղ պետք է անցկացվեն հետագա ավելի մանրակրկիտ հետազոտություններ, ընդհուպ մինչև հորատանցքի բացահայտումը կամ էլ ներկայացնել ճշգրիտ հիմնավորում այն մասին, որ տվյալ տեղանքը խոստումնալից չէ հետագա հետազոտությունների իրականացման համար:

- «Ուսումնասիրություն, մոնիտորինգ, վերլուծություններ» պայմանագրի կնքումը և իրականացումը նախատեսվում է 2012 թվականին: Առաջադրանքի շրջանակում պետք է վերլուծվի և ամփոփվի Հայաստանի երկրաջերմային ծրագրի շրջանակներում իրականացված բոլոր հետազոտությունները:

Բնական պաշարների ոլորտի զարգացումն ընթացել է համապատասխան հաստատված ծրագրերի իրագործման միջոցով:

Վերջին երկու տարիների ընթացքում համակարգում իրականացվել և ավարտվել են որոշակի աշխատանքներ.

1. Ոլորտի նորմատիվամեթոդական դաշտի բարելավման նպատակով ՀՀ կառավարություն է ներկայացվել «**Ընդերքի մասին» նոր օրենսգիրքը**, որն էլ ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2011 թվականի նոյեմբերի 28-ին:

2. Գեղամա լեռների հյուսիսային և արևմտյան ստորոտների 1:50 000 մասշտաբի երկրաբանական հանույթ (K-38-126-B,Գ; K-38-138-A,Ե,Ե,Գ) թերթեր»-ի տարածքում աշխատանքների նախագիծը հաստատվել է 2003 թվականին 45.6 մլն.դրամ գումարով: Աշխատանքներն ավարտվել են 2010 թվականին, փաստացի պետական բյուջեի ֆինանսավորումը կազմել է 44.8 մլն. դրամ: Կատարված աշխատանքների ընթացքում ստացվել են այնպիսի արդյունքներ, ինչպիսիք են երկրաբանական կառուցվածքի փոփոխությունները, ինչպես նաև նոր հանքերևակումների հայտնաբերումը:

3. «ՀՀ տարածքի էկոլոգեն (արտածին) երկրաբանական պրոցեսների (սողանքների) մոնիթորինգի վարում» ծրագրի առաջին փուլի (2007-2010թթ) արդյունքում կազմվել են ՀՀ տարածքի սողանքների կադաստրը և 1:200000 մասշտաբի ՀՀ տարածքի սողանքային քարտեզը, նշվել են առավել վտանգավոր սողանքային գոտիները և արվել է առաջարկություն ավելի մանրամասն ուսումնասիրել ռիսկային գոտիները՝ համապատասխան առաջարկություններ կատարելու նպատակով: ՀՀ պետական բյուջեից ֆինանսավորման ընդհանուր գումարը կազմել է 31.0 մլն. դրամ:

Երկրորդ փուլով նախատեսվում էր իրականացնել աշխատանքների առաջին փուլի արդյունքների հիման վրա հաշվառված առավել վտանգավոր սողանքների մոնիթորինգի կազմակերպումը և վարումը առաջնային հանդիսացող՝ ՀՀ Արարատի մարզում-Ուրցաձոր, ՀՀ Կոտայքի մարզ – Գեղադիր, Երևանում - Նուբարաշեն, ՀՀ Տավուշի մարզ- Աջաջուր, ՀՀ Գեղարքունիքի մարզ- Դպրբակ, ՀՀ Լոռու մարզ-Եղեգիս սողանքային գոտիներում, և ներկայացնել հակասողանքային պաշտպանական ծրագրեր: 2011թ. այդ աշխատանքների համար հատկացվել է 4,0 մլն.դրամ: Կազմված աշխատանքային ծրագիրը ՀՀ օրենսդրության պահանջներին համապատասխան գրանցվել է «Հանրապետական երկրաբանական ֆոնդ» ՊՈԱԿ-ում:

4. Սևանա լճի ջրահավաք ավազանում գտնվող պահուստային ու լքված հանքավայրերի գույքագրում և հանքավայրերի շահագործման արդյունքում կուտակված թափոնների գույքագրում

Սևանա լճի վրա արտադրական թափոնների բացասական ազդեցության գնահատման, կանխատեսման և հետևանքների վերացման միջոցառումների մշակման նպատակով 2011թ. իրականացվել է լճի ջրահավաք ավազանում գտնվող պահուստային, լքված հանքավայրերի և հանքավայրերի շահագործման արդյունքում կուտակված թափոնների գույքագրում (թվով 54 հանքավայրեր, այդ թվում՝ երեք մետաղային հանքավայրեր): Աշխատանքներն իրականացվել են ՀՀ օրենսդրության պահանջներին համապատասխան, ներկայացված է «Հաշվետվություն», որը գրանցվել է «Հանրապետական երկրաբանական ֆոնդ» ՊՈԱԿ-ում: Կատարված աշխատանքների ֆինանսական ծախսը կազմել է 8.0 մլն դրամ:

5. «ՀՀ պինդ օգտակար հանածոների հանքավայրերի և երևակումների վերաբերյալ համակարգչային տեղեկատվական համակարգի ստեղծում «Arc GIS միջավայրում» ենթածրագրով կազմվել է միջանկյալ հաշվետվություն՝ Տավուշի, Լոռու, Շիրակի, Գեղարքունիքի, Կոտայքի, Վայքի և Սյունիքի մարզերի հանքային երևակումների վերաբերյալ: 2011թ. ներկայացվել է միջանկյալ հաշվետվություն նաև Արարատի և Արագածոտնի մարզերի վերաբերյալ: Ֆինանսավորման ընդհանուր գումարը առ 01.01.2012թ. կազմել է 36.0 մլն դրամ:

Երկրաբանահետախուզական աշխատանքների ֆինանսական ցուցանիշները (2004-2011թթ.)

ներկայացված է ներքոհիշյալ աղյուսակում:

Հ/հ	Ցուցանիշի անվանումը	Չափի միավորը	Կատարված աշխատանքների ծավալը															
			2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011	
			հաստատված	փաստացի	հաստատված	փաստացի	հաստատված	փաստացի	հաստատված	փաստացի	հաստատված	փաստացի	հաստատված	փաստացի	հաստատված	փաստացի	հաստատված	փաստացի
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
	պետական պատվերով	հազ. դրամ	15 500.0	15 500.0	20 000.0	20 000.0	19 000.0	19 000.0	69 000.0	68 394.0	41 000.0	39 324.2	152 200.0	59113.2	15000.0	15000.0	18000.0	15 730.8

15.1.3 Հիմնական խնդիրները

Էներգետիկ համակարգի հիմնական խնդիրները շարունակվելու են կապված լինել բնագավառի զարգացման՝ ներդրումային, ֆինանսական և այլ ծրագրերի մշակմամբ, բարոյապես ու ֆիզիկապես մաշված առանձին օբյեկտների ու կառույցների հրատապ վերակառուցման ու արդիականացման գործում առկա վարկերի արդյունավետ օգտագործման և հնարավոր նոր վարկերի ձեռքբերման, սեփական վերականգնվող էներգետիկ ռեսուրսների և արտադրական հզորությունների ողջամիտ օգտագործման, ինստիտուցիոնալ բարեփոխումների հետագա կատարելագործման, էլեկտրաէներգետիկական շուկայի շարունակական ազատականացման և տարածաշրջանային էներգահամակարգերի հետ ինտեգրացման գործընթացի ակտիվացման հետ (տես Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության զարգացման համատեքստում էներգետիկայի բնագավառի զարգացման ռազմավարություն, էջ 13-14):

Այս խնդիրների լուծումը կապահովի հուսալի և անվտանգ էլեկտրաէներգիայի մատակարարում, որն էլ իր հերթին կխթանի երկրի տնտեսական կայուն զարգացմանը: Էներգետիկ համակարգի խնդիրների շարքում կարևորվում է ջերմամատակարարման համակարգի վերականգնումը, որն անմիջականորեն կհանդիսանա երկրում էներգախնայողության և էներգաարդյունավետության միջոցառումների ներդրման արդյունքը, ինչպես նաև կնպաստի երկրի սոցիալ-տնտեսական զարգացմանը:

Միջնաժամկետ հատվածում էներգետիկայի ոլորտի առաջնահերթ լուծում պահանջող խնդիրների շարքում դասվում են.

- «Գյումրի-2» ենթակայանի վերականգնումը,
- Որոտանի հիդրոէլեկտրոկայանների համալիրի վերականգնումը,

➤ Հրազդան ՋԷԿ-ից մինչ Շինուհայր 220 կՎ ենթակայան ընկած՝ Նորադու-Լիճք-Վարդենիս-Վայք-Որոտան-1 էլեկտրահաղորդման 220 կՎ օդային գծերի շուրջ 230 կմ հատվածի վերակառուցումը,

➤ Ռադիոակտիվ թափոնների վնասագործման ծառայությունների իրականացումը:

15.2 Ոլորտի (համակարգի) նպատակները և գերակայությունները

15.2.1 Նպատակները

Էներգետիկայի ոլորտում իրականացվող քաղաքականությունը հիմնականում ուղղված է երկրի էներգետիկ անկախության ապահովմանն ու անվտանգության բարձրացմանը, որոնք իրենց հերթին կազմում են տնտեսության կայուն զարգացման հիմնական գործոնների զգալի մասը:

2013-2015թթ միջնաժամկետ հատվածում էներգետիկայի ոլորտի հիմնական նպատակներն են.

➤ Հայաստանի Հանրապետության կայուն տնտեսական զարգացմանը նպաստելը,

➤ Էներգետիկայի բնագավառի անվտանգության ողջամիտ մակարդակի ապահովումը, այդ թվում.

- ներկրվող և տեղական էներգետիկ պաշարների տարատեսականացման և արտադրական հզորությունների առավելագույնս օգտագործման ապահովումը,

- տեղական էներգետիկ պաշարների, էներգիայի այլընտրանքային աղբյուրների արդյունավետ և ողջամիտ օգտագործումը և դրան ուղղված տնտեսական ու իրավական մեխանիզմների կիրառումը:

Միջնաժամկետ հատվածում բնական պաշարների ոլորտի կարևորագույն նպատակներն են.

- բնական պաշարների ուսումնասիրության, պահպանության, վերականգնման, վերարտադրության և արդյունավետ օգտագործման ապահովումը,

- ընդերքի պահպանությունը, արդյունավետ օգտագործման ու վերարտադրության ապահովումը և երկրաբանական վերահսկողության իրականացումը,

- շրջակա միջավայրի աղտոտման (ներառյալ՝ ռադիոակտիվ աղտոտման) կանխարգելումը, վտանգավոր քիմիական ու ռադիոակտիվ նյութերի և թափոնների կառավարումը, բնական և մարդածին ազդեցությունների կանխատեսման համակարգի զարգացումը:

15.2.2 Գերակայությունները

Էներգետիկայի և բնական պաշարների ոլորտի 2013-2015թթ ընկած ժամանակահատվածում գերակայություններն ամփոփված են հետևյալ աղյուսակում:

Գերակա ուղղություն			Հիմնավորում՝ համապատասխան հղումներով կառավարության տնտեսական և քաղաքական ծրագրերին
2013	2014	2015	
1.	Էլեկտրաէներգիա արտադրող հզորությունների ստեղծում և վերազինում		1. Համաձայն ՀՀ կառավարության 2008 թվականի ապրիլի 26-ի N 380-Ա որոշմամբ հավանության արժանացած Հայաստանի Հանրապետության ծրագրի 4.3.11.1 կետի 2. Համաձայն ՀՀ կառավարության 2008թ. հոկտեմբերի 30-ի N 1207-Ն որոշմամբ հաստատված «Կայուն զարգացման ծրագրի» 8.4. «Էներգետիկա» բաժնի
2	Ընդերքի պահպանության վերարտադրության արդյունավետ և համալիր օգտագործման ապահովում		Համաձայն ՀՀ կառավարության 2008 թվականի ապրիլի 26-ի N 380-Ա որոշմամբ հավանության արժանացած Հայաստանի Հանրապետության ծրագրի 4.3.10.1 կետի
3,	Շրջակա միջավայրի աղտոտման (ներառյալ՝ ռադիոակտիվ աղտոտման) կանխարգելումը, վտանգավոր քիմիական ու ռադիոակտիվ նյութերի և թափոնների կառավարումը, բնական և մարդածին ազդեցությունների կանխատեսման համակարգի զարգացումը		Համաձայն ՀՀ կառավարության 2008 թվականի ապրիլի 26-ի N 380-Ա որոշմամբ հավանության արժանացած Հայաստանի Հանրապետության ծրագրի 4.3.10.1 կետի

15.3 Ոլորտում (համակարգում) իրականացվելիք ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

15.3.1 Գոյություն ունեցող ծախսային ծրագրերը (պարտավորությունները)

Միջնաժամկետ հատվածում էներգետիկայի և բնական պաշարների ոլորտներում գոյություն ունեցող ծրագրերն անմիջականորեն նպաստում են ոլորտների ընդհանուր նպատակների ու գերակայությունների իրականացմանը, որոնք էլ ուղղակիորեն բխում են կառավարության որդեգրած քաղաքականությունից:

Էներգետիկայի և բնական պաշարների ոլորտում 2013-2015 թվականներին նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ ծրագրերը.

Ռադիոակտիվ թափոնների վնասագերծման ճառայություններ

Ծրագրի շրջանակներում իրականացվում է միջուկային և ճառագայթային անվտանգության նորմերի ու կանոնների պահպանմամբ ռադիոակտիվ թափոնների կենտրոնացված փոխադրում,

ուսումնասիրում, պահպանում, վնասագերծում և թաղում՝ մարդկանց և շրջակա միջավայրի իոնաց- նող ճառագայթման վնասակար ազդեցությունից պաշտպանելու համար: Այն իրականացնում է «Ռադիոակտիվ թափոնների վնասագերծում» ՓԲԸ-ն:

Ծրագրի իրականացման համար նախատեսվում է հատկացնել 2013թ.՝ 29538.9 հազ. դրամ, 2014թ.՝ 30638.1 հազ. դրամ և 2015թ.՝ 35223.5 հազ. դրամ:

Ընդերքի մասին տեղեկատվության տրամադրման ծառայություն

Ծրագրի շրջանակներում կշարունակվի երկրաբանական ֆոնդի գործունեության արդյու- նավետության բարձրացումը՝ նպատակաուղղված նրա հիմնական գործառույթների իրականացման ապահովմանը: Ծառայությունը մատուցվում է «Հանրապետական երկրաբանական ֆոնդ» ՊՈԱԿ-ի կողմից:

Ծրագրի իրականացման համար նախատեսվում է հատկացնել 2013թ.՝ 6051.6 հազ. դրամ, 2014թ.՝ 6357.6 հազ. դրամ և 2015թ.՝ 7519.4 հազ. դրամ:

Ճապոնիայի կառավարության աջակցությամբ իրականացվող Համակցված շոգեգազային ցիկլով էներգաբլոկի կառուցման ծրագիր (ՃՄՀԳ, ծրագրի տևողությունը՝ 2005-2013թթ.)

Ծրագրի խորհրդատվական ծառայությունների պայմանագրով նախատեսված միջոցներից տնտեսվել է շուրջ 1 505,2 հազար ԱՄՆ դոլարին համարժեք գումար, որը նախատեսվում է նպա- տակաուղղել էներգաբլոկի անհրաժեշտ պահեստամասերի ձեռքբերման համար: Խորհրդատ- վական ծառայություններից տնտեսված գումարի օգտագործման համար նախատեսվում է վարկային համաձայնագրում կատարել հողվածային վերաբաշխում՝ տնտեսված գումարը խորհրդատվական ծառայություններ կատեգորիայից վերաբաշխելով շինարարական աշխատանքներ կատեգորիա:

Ծրագիրն իրականացվել է «Երևանի ջերմաէլեկտրակենտրոն» ՓԲԸ-ի կողմից և 2013թ. համար ծրագրված է 573,875.5 հազար դրամ՝ էներգաբլոկի անհրաժեշտ պահեստամասերի ձեռքբերման համար:

Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող «Գյումրի-2» ենթակայանի վերականգնման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2010-2014թթ.)

Ծրագրի նպատակն է վերականգնել «Գյումրի-2» ենթակայանը:

«Գյումրի-2» ենթակայանն ունի տեղական և տարածաշրջանային ռազմավարական կարևո- րություն: Վերականգնման արդյունքում կբարձրանա ենթակայանի, ինչպես նաև էներգահամա- կարգի աշխատանքի հուսալիությունը, կվերանա վթարային անջատումների և չմատակարարվող էլեկտրաէներգիայի քանակները:

Ծրագիրն իրականացվում է «Բարձրավոլտ էլեկտրացանցեր» ՓԲԸ-ի կողմից և կնքվող կապալի պայմանագրի համապատասխան ծախսերը կազմել են 2013 թվականին՝ 3,313,556.6 հազ. դրամ, 2014 թվականին՝ 1,761,029.2 հազ. դրամ:

Գերմանիայի զարգացման վարկերի բանկի աջակցությամբ իրականացվող Որոտանի հիդրոէլեկտրակայանների համալիրի վերականգնման ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2012-2016թթ.)

Ծրագրի նպատակն է վերականգնել Որոտանի հիդրոէլեկտրակայանների համալիրը (մասնավորապես՝ Որոտանի հիդրոէլեկտրակայանների համալիրի Տաթև, Շամբ և Սպանդարյան հիդրոէլեկտրակայանների հիմնական սարքավորումների ու սարքերի նախագծային հզորությունները), ըստ որի կբարձրանա կայանների շահագործման հուսալիությունը, ինչպես նաև հիդրոէլեկտրակայաններում արտադրվող էլեկտրաէներգիայի քանակը և որակը:

Ծրագիրն իրականացվում է «Որոտանի հիդրոէլեկտրակայանների համալիր» ՓԲԸ-ի կողմից և 2013-2015թթ համար ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ 2013 թվականին՝ 5,927,657.7 հազ. դրամ, 2014 թվականին՝ 6,346,931.7 հազ. դրամ, 2015 թվականին՝ 6,062,248.2 հազ. դրամ:

Վերակառուցման և զարգացման միջազգային բանկի աջակցությամբ իրականացվող էլեկտրամատակարարման հուսալիության ծրագիր (ծրագրի տևողությունը՝ 2011-2016 թթ.)

Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է վերակառուցել Հրազդան ԶԷԿ-ից մինչ Շինուհայր 220 կՎ ենթակայան ընկած Նորադուզ-Լիճք-Վարդենիս-Վայք-Որոտան-1 էլեկտրահաղորդման 220 կՎ օդային գծերի շուրջ 230 կմ հատվածը, որի նպատակն է բարելավել էլեկտրացանցի հուսալիությունը, թողունակությունը և նվազեցնել էլեկտրաէներգիայի կորուստները: Նշված գիծը միացնում է էլեկտրահամակարգի երկու հիմնական էլեկտրաէներգիա արտադրող կայանները (Հրազդան ԶԷԿ, Որոտան կասկադ): Ծրագրի նպատակն է հաղորդիչ ցանցի հուսալիության բարձրացումն ու թողունակության մեծացումը:

Ծրագիրն իրականացվում է «Բարձրավոլտ էլեկտրացանցեր» ՓԲԸ-ի կողմից:

Ծրագրով նախատեսված միջոցառումների իրականացման նպատակով 2013-2015թթ համար ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ 2013 թվականին՝ 5,999,284.1 հազ. դրամ, 2014 թվականին՝ 5,499,337.3 հազ. դրամ, 2015 թվականին՝ 3,562,180.0 հազ. դրամ:

Միաժամանակ ոլորտում նախատեսվում է իրականացնել Համաշխարհային բանկի աջակցությամբ իրականացվող Էներգախնայողության դրամաշնորհային ծրագիր, որի գծով 2013-2015թթ համար ծրագրված են համապատասխան ֆինանսական միջոցներ 2013 թվականին՝ 306,895.8 հազ. դրամ, 2014 թվականին՝ 27,374.3 հազ. դրամ, 2015 թվականին՝ 19,547.5 հազ. դրամ: